

OP WEG NAAR EEN HITTEBESTENDIG UTRECHT

+40°

OPROEP TOT SAMENWERKEN AAN HITTESTRESS

Ruim 100 professionals loggen in bij de eerste digitale bijeenkomst over hittestress, georganiseerd door de provincie Utrecht. Gedeputeerde Hanke Bruins Slot roept in haar openingswoord op tot samenwerking om de gevolgen van hittestress aan te pakken. Het dit najaar gepresenteerde Programma Klimaatadaptatie dient daarbij als ondersteuning. “Ons doel is dat alle gemeenten in de provincie Utrecht binnen drie jaar lokale hitteplannen hebben.”

In sneltreinvaart bespreekt dagvoorzitter Gert Jan Janssen het onderwerp hittestress met drie panels: het gaat over de relatie tot gebouw, gebied en gezondheid. De deskundigen zijn het erover eens dat hittestress steeds meer aandacht krijgt, maar dat nog veel stappen nodig zijn om het onderwerp stevig op de agenda te krijgen van alle partijen die nodig zijn om het aan te pakken. De achtergrond van de aanwezigen geeft dat ook aan: zo'n 40 procent werkt bij de overheid, 25 procent bij waterbeheerders en slechts enkele personen bij welzijn of het sociale domein. Dagvoorzitter Janssen roept hen op om hun collega's te mobiliseren: “Er komen nog meer van deze bijeenkomsten; spoor ze aan om mee te doen!”

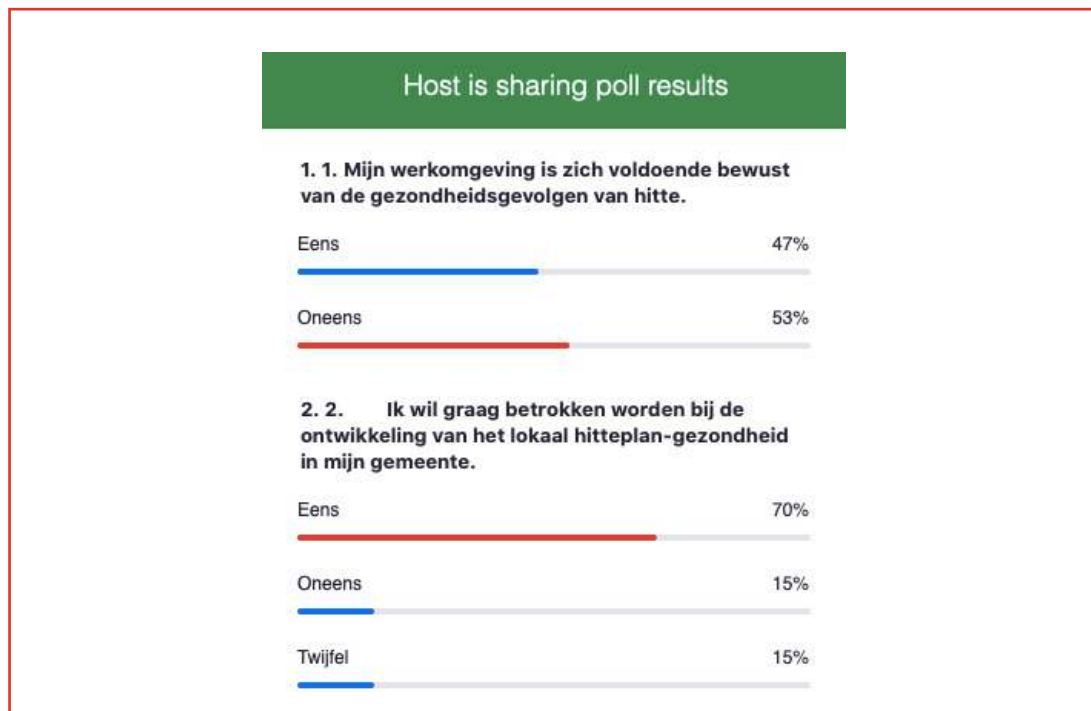

Klik op de afbeelding om de animatie 'Het wordt warmer in Nederland' te bekijken.

Gedeputeerde Hanke Bruins Slot zegt tegen de aanwezigen dat het thema hittestress extra aandacht krijgt in het Programma Klimaatadaptatie van de provincie. “We werken hard aan het ontwikkelen van plannen voor groene daken en groenblauwe schoolpleinen. Ook stimuleren we het maken van afspraken over klimaatadaptief bouwen en faciliteren we het gebruik van adaptatiemaatregelen op het gebied van hitte in de openbare ruimte en de gebouwde omgeving.” Het lijkt misschien raar om in de herfst te praten over hittestress, zegt ze, maar: “Werken aan hitteadaptatie is niet seizoensgevoelig. Juist nu kunnen we de tijd nemen om de gevolgen van hitte voor kwetsbaren beter te begrijpen en samenwerking te zoeken.”

Hitte en gezondheid

In de aanloop naar het panelgesprek over hitte en gezondheid vraagt dagvoorzitter Gert Jan Janssen aan de deelnemers om een paar vragen te beantwoorden. Ruim de helft geeft aan dat de werkomgeving zich onvoldoende bewust is van de gezondheidsgevolgen van hitte. Werk aan de winkel dus, constateert hij.

Uitslagen enquête hitte en gezondheid.

Hartstochtelijk pleidooi

Maaïke van Zijverden van de GGD Utrecht legt uit dat hittestress invloed heeft op een groot deel van de bevolking. “Het gaat niet alleen om ouderen of kwetsbaren, maar ook om mensen die veel buiten werken of een evenement willen organiseren.” Marianne van den Anker van het programma Een tegen eenzaamheid houdt een hartstochtelijk pleidooi voor het samenbrengen van de partijen die zich bezighouden met hittestress en de partijen die zich buigen over eenzaamheid, “zodat eenzame mensen niet het loodje leggen door hitte.” Ze benadrukt dat het eenzaamheidsprobleem groter is dan iedereen denkt. “Het is nu gelukkig beter bespreekbaar geworden, door de coronacrisis. De gezondheidsrisico’s zijn voor eenzame mensen heel groot, vooral voor ouderen. Zij hebben veel minder een dorstprikkel en denken er niet aan om te drinken.” Maaïke van Zijverden zegt dat ook zieken en mensen met overgewicht problemen kunnen krijgen door hittestress. “En jonge kinderen hebben er veel last van.” Waarom eenzaamheid en hittestress zoveel met elkaar te maken hebben, is niet duidelijk. Het is belangrijk om de verklaring te vinden, meent Marianne van den Anker. “Dan kun je beter naar oplossingen zoeken.”

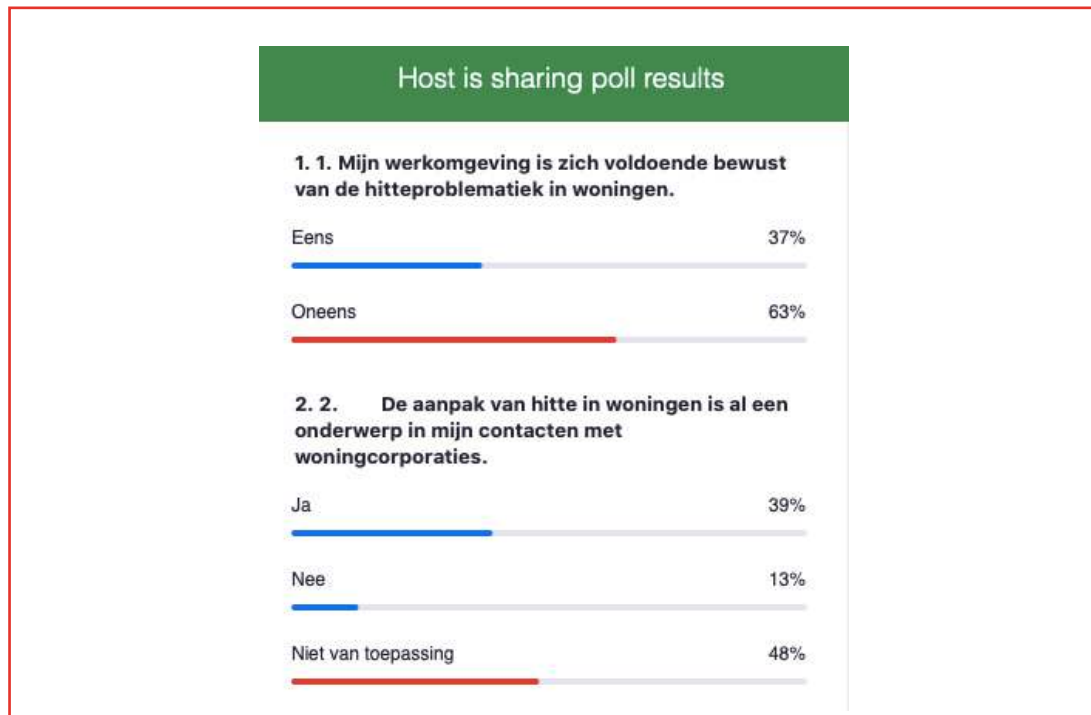
Water als accu

Mahatma Geerdink van de gemeente Harderwijk was verbaasd toen hij voor het eerst hoorde over hittestress in zijn gemeente. “Wij hebben veel water en natuur in de omgeving, ik dacht dat het een stads probleem zou zijn. Maar de lokale ouderenbond gaf wel degelijk het signaal af dat kwetsbare ouderen lijden onder hitte.” Nadat een adviesbureau hittestresskaarten voor de gemeente had gemaakt, ging er een wereld voor hem open, zegt Mahatma Geerdink. “Er zijn zoveel factoren die een rol spelen: gevoelstemperatuur, windrichting, het aantal warme nachten, noem maar op.” Ook bleek dat oppervlaktewater, in ruime mate aanwezig in de buurt van Harderwijk, een nadelige invloed kan hebben. “Het kan werken als een accu.” De gemeente is in

gesprek gegaan met de GGD. “Zij hebben zicht op lokale gezondheidsnetwerken en veel kennis over het onderwerp.” Zijn tip aan andere gemeenten is dan ook: zoek de samenwerking op, dat scheelt tijd en kosten. En betrek de GGD bij het opstellen van een lokaal hitteplan.”

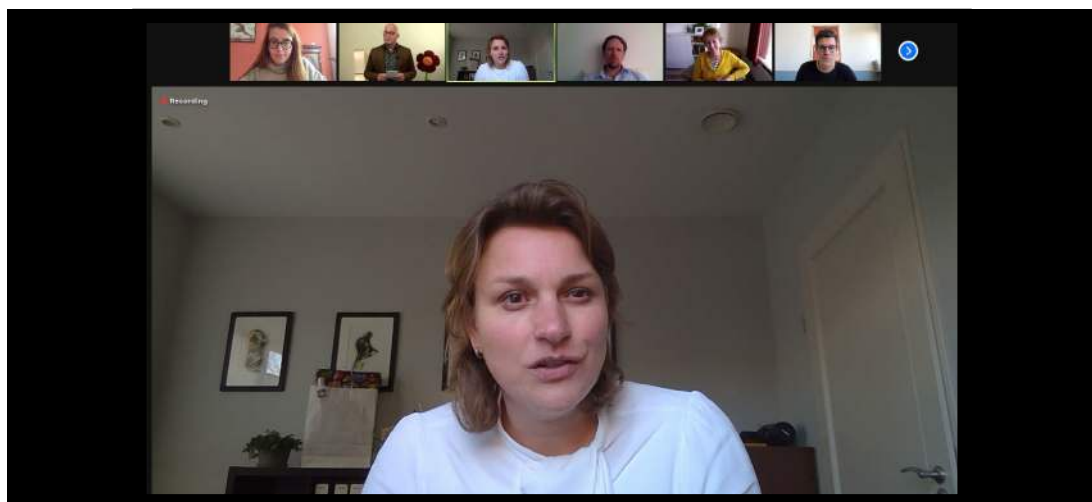
Hitte en gebouw

Over hitteproblematiek in woningen is nog weinig bekend, zo blijkt uit antwoorden van de deelnemers. Meer dan 60 procent denkt dat de eigen werkomgeving zich er onvoldoende bewust van is.

Uitslagen enquête hitte en gebouw.

Monique de Groot van adviesbureau Tauw heeft onderzoek gedaan naar hitte in gebouwen. Ze trof nachttemperaturen aan die soms boven de 31 graden Celsius lagen. Het viel haar op dat jonge mensen de hoge temperatuur niet als een probleem benoemden, maar dat ouderen er veel last van hadden. “Het gaat dus om beleving, en niet om harde cijfers.” Uit het onderzoek bleek ook dat zonwering aan de buitenzijde van een gebouw veel hitte buitenhoudt.

Monique de Groot, adviesbureau Tauw.

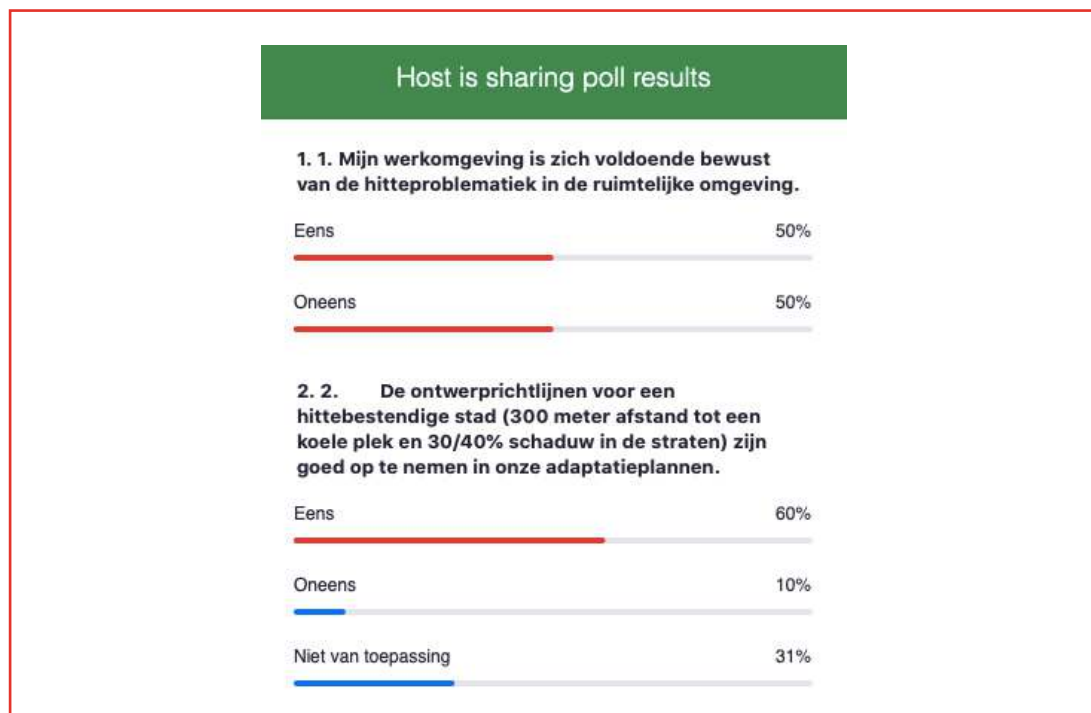
Koud kikkerlandje

Wietse Visser van de provincie Utrecht zegt dat Nederland nog niet zo gewend is aan omgaan met hitte. “We waren altijd het koude kikkerlandje. In Zuid-Frankrijk hebben de huizen dikke muren en houten luiken die overdag dicht blijven.” Marlou Boerbooms van de Groene Huisvesters stipt aan dat kwetsbare ouderen vaak een woning huren van woningcorporaties. “De vraag doemt op: wie is verantwoordelijk voor het tegengaan van hittestress. De bewoner zelf? De corporatie?” Volgens Marlou Boerbooms is zonwering geen standaard service van de corporaties. “Minder dan 2 procent heeft het in het standaardpakket.” Wietse Visser zegt dat er veel op het bordje ligt van woningcorporaties: de energietransitie, biodiversiteit, een aantrekkelijke woonomgeving, gezonde lucht. “En dan het liefst allemaal tegelijkertijd. Dat is niet makkelijk, maar het moet wel gebeuren.” De provincie werkt aan richtlijnen voor klimaatadaptief bouwen, die kunnen een hulpmiddel zijn voor corporaties en andere projectontwikkelaars. “De richtlijnen gaan niet alleen over nieuwbouw, maar ook over bestaande bouw.” Hij verwacht een eerste versie van de richtlijnen in het voorjaar van 2021.

Marlou Boerbooms pleit voor een kennisagenda om het ontwikkelen van hittebestendige gebouwen en woningen te versnellen. “De provincie Utrecht zou daarin kunnen ondersteunen. Er zijn veel goede voorbeelden, het wiel is vaak al uitgevonden.”

Hitte en gebied

Over de problemen met hitte in de ruimtelijke omgeving is meer bekend dan over gezondheid en woningen, zo blijkt uit de antwoorden van de deelnemers. Toch denkt de helft dat de werkomgeving zich onvoldoende bewust is van de problematiek.

Uitslagen enquête hitte en gebied.

Jeroen Kluck van de Hogeschool van Amsterdam merkt dat gemeenten steeds vaker vragen stellen over hittebestendigheid van de buitenruimte. “Om te kunnen bepalen of een stad hittebestendig is, moet je naar meerdere dingen kijken. Bijvoorbeeld naar de gevoelstemperatuur overdag.” Hij stelt dat iedere inwoner binnen 300 meter van de woning een koele verblijfspot moet hebben en dat op belangrijke looproutes 40 procent schaduw moet zijn. “Bomen zijn het meest effectief bij het voorkomen van hittestress”, zegt hij. “Ze geven schaduw en ze zorgen voor verdamping.”

Ideale combinaties

Sanda Lenzholzer van Wageningen Universiteit & Research pleit voor ontwerpend onderzoek naar de mogelijkheden voor het nemen van maatregelen tegen hittestress. “Er liggen veel opgaven in de wijken, niet alleen klimaatadaptatie maar ook de energietransitie - om maar iets te noemen. Je moet die integraal aanpakken, anders ligt de stad 20 jaar lang open. Met ontwerpend onderzoek kun je op zoek gaan naar de ideale combinaties.”

Liesbeth van Holten van de provincie Utrecht is betrokken bij het programma Gezond stedelijk leven. Zij beaamt het belang van integraliteit. “We proberen te verbinden door het gesprek te voeren met allerlei partijen die betrokken zijn bij een gebied.” Steeds vaker nemen bewoners het initiatief, zoals de buurtvergroeners van het Hof van Cartesius en Rotsoord, die beide plekken hebben uitgeroepen tot zusterparken van Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug. “Het is belangrijk om aan te sluiten bij dit soort initiatieven.”

Sanda Lenzholzer zegt dat voorlichting en communicatie heel belangrijk zijn bij het implementeren van lokale hitteplannen. “Dat blijkt uit groot internationaal onderzoek.” Ze pleit ervoor om allerlei middelen in te zetten: goede voorbeelden laten zien, pilotprojecten uitvoeren, workshops en tentoonstellingen organiseren, serious gaming inzetten. “Maak het probleem ‘hittestress’ zichtbaar; mensen kunnen zich er weinig bij voorstellen.”

Verwachtingen overtroffen

Na de deelsessies keren bijna 70 mensen terug voor de plenaire afsluiting, waar ze een korte samenvatting krijgen van alle sessies. Stef Meijs, programmamanager Klimaatadaptatie van de provincie Utrecht, zegt dat de belangstelling voor de digitale bijeenkomst zijn verwachtingen heeft overtroffen. Hij belooft de aanwezigen een vervolg in het voorjaar van 2021. “Die bijeenkomst wordt concreter en praktischer, dan gaan we samen aan de slag.” Ook wil hij kleinere, digitale werksessies organiseren over de deelonderwerpen ‘gezondheid’, ‘gebied’ en ‘gebouw’. Op de website van de provincie Utrecht komt binnenkort een aparte pagina waarop veel informatie te vinden is over klimaatadaptatie in het algemeen, en over hittestress in het bijzonder. “We zijn op de goede weg”, concludeert hij als hij terugblijkt op de oogst van de bijeenkomst, “als we het onderwerp hittestress samen oppakken, ook communicatie en gedrag.” De interactie met andere domeinen blijft een uitdaging; daaraan probeert de provincie een steentje bij te dragen. “We zullen ook de helpende hand uitsteken naar gemeenten.”

“Werken aan hitteadaptatie is niet seizoengevoelig”

Hanke Bruins Slot - gedeputeerde provincie Utrecht

[Bekijk de opname van het plenaire gedeelte](#)

“HANDEN UIT DE MOUWEN IS DE BESTE AANPAK”

‘Hitte en gebied’ blijkt de meest populaire sessie bij de deelnemers aan de digitale bijeenkomst. De 39 belangstellenden zijn daarom verdeeld in twee groepen. Onder leiding van Gert Jan Janssen worden veel praktische voorbeelden uitgewisseld. Het levert een rijke oogst op.

Integrale aanpak

Johan Verleun van gemeente De Ronde Venen geeft aan dat hij bij de vormgeving van het lokaal hitteplan bezig is met collega’s van het sociaal domein. Er moet nog contact gelegd worden met de GGD en de ouderen. Demie Durand van de gemeente Utrechtse Heuvelrug zegt dat hittestress een groot onderdeel is van de te ontwikkelen lokale adaptatiestrategie en het bijpassende uitvoeringsplan. “We werken aan een integrale aanpak met aandacht voor vergroenen, hittestress, biodiversiteit en contact met bewoners, zodat hittestress niet alleen binnenshuis wordt aangepakt, maar ook buitenshuis.” Een concreet voorbeeld is dat de gemeente Utrechtse Heuvelrug een groot stenen plein gaat vergroenen. Dit project wordt samen met bewoners aangepakt om educatie, innovatie en vergroening te bewerkstelligen, in combinatie met klimaatadaptatie. Er wordt ook gekeken naar het afkoppelen van het riool en biodiversiteit. “We gaan ook uitzoeken of er vraag is naar belevingsgroen.” De gemeente Utrechtse Heuvelrug is nu bezig met het opstellen van een kernteam waarin bewoners en woningcorporaties participeren.

Verantwoordelijkheid onduidelijk

Ruud van der Velde van de gemeente Woudenberg geeft aan dat klimaatadaptatie, en dan met name hitte, nog niet in de organisatie is geland. Inmiddels worden wel diverse stappen ondernomen. Herinrichtingsprojecten worden klimaatadaptief aangepakt. Getracht wordt intern een aantal collega’s te betrekken bij het onderwerp. Het is nog niet duidelijk wie zich voor het onderwerp hitte verantwoordelijk voelt en wie aan de gang gaat met het maken van een hitteplan. De gemeente Ermelo heeft een hitteplan, met een protocol waarin staat wie wat doet als het heet is. Dat zegt Frederike Kadijk. “Het is nog wel zoeken. Het fysieke en sociale domein zouden samen eigenaar moeten zijn van dat hitteplan. Bij ‘gezondheid’ zijn ze heel enthousiast, maar ze vinden het wel moeilijk om ermee op pad te gaan.”

Samen optrekken met werkregio’s

Ida Philip van de provincie Utrecht zegt dat de provincie een rol kan spelen in de werkregio’s - samenwerkingsverbanden waarbij de provincie, waterschappen en gemeenten zijn aangesloten. “We kunnen met elkaar bedenken hoe we concreet een hitteplan kunnen oppakken en dan kunnen we gezamenlijk de GGD benaderen. Ook kunnen we met elkaar de kennis delen.” Sanda Lenzholzer van Wageningen Universiteit & Research is - samen met vier technische universiteiten - in gesprek met alle werkregio’s. Ze wil graag meedenken over het vormgeven van hitteplannen. “We moeten veel meer gebiedsgericht aan het probleem werken. Een eerste stap is hoe we alle analytische kennis gaan omzetten in acties, zoals het maken van een app.”

Bewoners erbij betrekken

De gemeente Ede heeft recent het programmaplan Klimaatadaptatie vastgesteld en hittestress is hierin een onderdeel. Koen Claasen zegt hierover: “We moeten nog wel een vertaalslag maken naar concrete maatregelen op gebiedsniveau.” Ede heeft een groot buitengebied; natuurbranden

vormen een risico. De gemeente werkt aan een project om met bewoners te bekijken hoe biodiversiteit en de energietransitie kunnen worden aangepakt. “We gaan in gesprek met de stichting Steenbreek over wat we kunnen doen tegen hittestress. Handen uit de mouwen, dat is de beste aanpak.”

Klimaatambassadeurs

De Natuur en Milieufederatie Utrecht (NMU) werkt ook aan klimaatadaptatie, zegt Jeannine van Bree. “Wij voorzien gemeenten van kennis en leggen de link met bewoners.” De NMU leidt mensen op tot klimaatambassadeurs, die gemeenten helpen bij diverse projecten. “Ze gaan bijvoorbeeld bewoners helpen met klimaatmaatregelen in hun huis en tuin en in de buurt.” Meets stad Utrecht is ook betrokken bij dit initiatief.

Format voor hitteprotocol

Jeanette Hekhuis van de gemeente Utrecht zegt dat de gemeente heeft proefgedraaid met het hitteprotocol; dit wordt momenteel geëvalueerd. “We hebben gebruikgemaakt van het landelijke format, dat bij veel mensen nog niet bekend is.” Begin volgend jaar wordt de Regionale Adaptatie Strategie vastgesteld. “We zijn in concrete projecten aan het kijken hoe we hitte meer kunnen meenemen in de projecten.” Stephen van Aken, innovatiemanager bij de provincie Utrecht, vertelt dat de provincie experimenten opzet, zoals de snuffelfiets fijnstof. “Op het gebied van hittestress worden momenteel de stedelijke gebieden in de regio in kaart gebracht. Daarop kunnen de hitteplannen worden afgestemd.”

3 RICHTLIJNEN

- < 300m naar koele verblijfsplek
- > 40% schaduw op belangrijke looproutes
- Percentage groen > streefwaarde (wijktype)

Bomen het meest effectief ←
zowel schaduw (koele plek) als verdamping

percentage groen per wijktype

15:00

Gert-Jan Janssen

Gespreksleider Gert Jan Janssen tijdens de deelsessie.

“We moeten veel meer gebiedsgericht aan hittestress werken”

Sanda Lenzholzer - Wageningen UR

“Het landelijk format voor hitteprotocollen is niet bij iedereen bekend”

Jeanette Hekhuis - provincie Utrecht

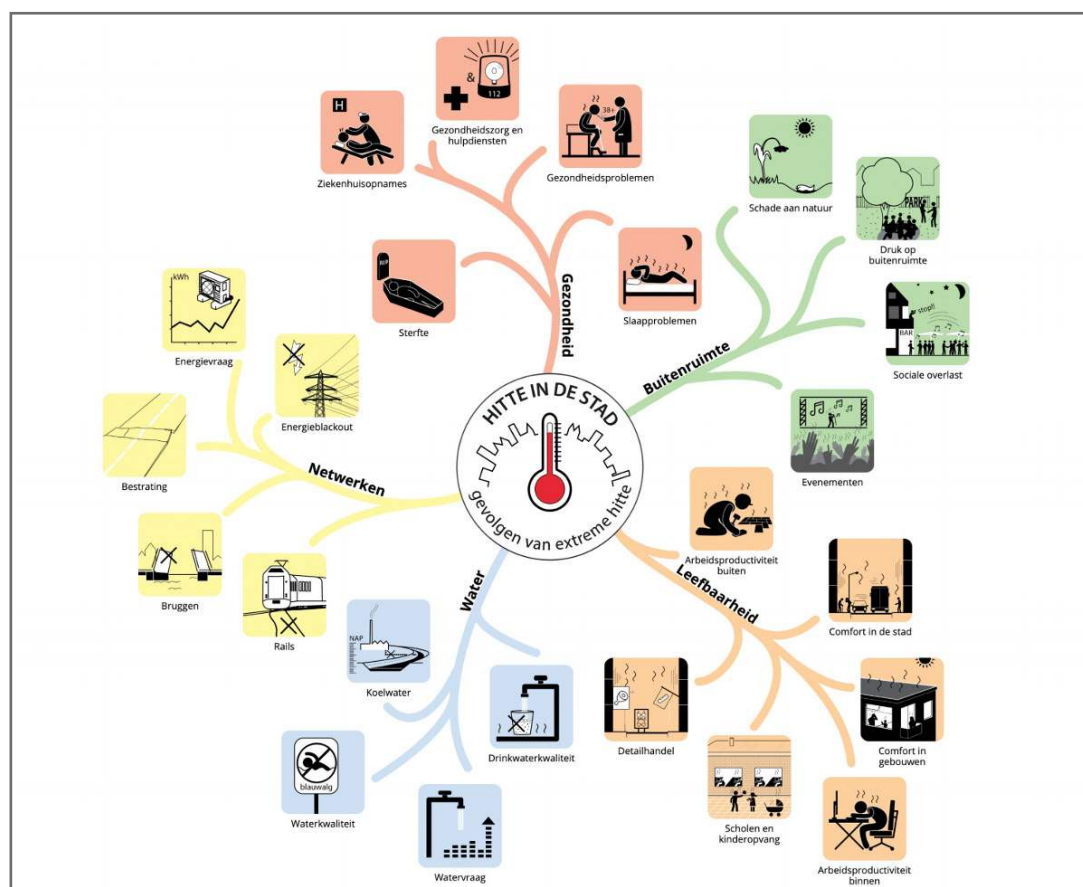
DEELSESSIE HITTE EN GEBIED - GROEP 2

'Hitte en gebied' blijkt de meest populaire sessie bij de deelnemers aan de digitale bijeenkomst. De 38 belangstellenden worden daarom verdeeld in twee groepen. Onder leiding van Robert de Graaff komt de groep tot een flink aantal tips en aandachtspunten.

Harmke van Dam van Waterschap de Stichtse Rijnlanden geeft aan dat het belangrijk is dat er op bestuurlijk niveau met andere organisaties informatie over hittestress uitgewisseld wordt. "De overheid heeft een rol als maatschappelijke ambassadeur, ook voor het thema hittestress." Sandra Reuling, beleidsadviseur water en riool (gemeente Rhenen) zei dat het thema hittestress inmiddels breed draagvlak heeft gekregen binnen de gemeente, met name door de discussie te voeren op bestuurlijk niveau. Er is een ambitie uit voortgekomen om maatregelen te ontwikkelen tegen hittestress. Deze ambitie wordt uitgewerkt in concrete plannen en projecten, zoals groene schoolpleinen en het stimuleren van klimaatadaptief gedrag.

Vage ambities

Volgens Jeroen Kluck van de Hogeschool van Amsterdam zijn de ambities van overheden te vaag. Er moeten concrete antwoorden komen op vragen als: wat betekent hittebestendig, wat gebeurt er met de ambities, hoe worden deze concreet uitgevoerd in de praktijk? "Richtlijnen moeten duidelijker uitgewerkt worden", meent hij. Volgens Malou ten Have van de gemeente Stichtse Vecht is het moeilijk om hittestress aandacht te geven, ze loopt aan tegen interne en bestuurlijke muren. "Het is een uitdaging om klimaatadaptatie onderdeel te laten zijn van andere onderwerpen." Uit een enquête onder inwoners blijkt dat zij hittestress een veel groter probleem vinden dan wateroverlast. Klimaatadaptatie moet breder worden getrokken, meent Ten Have.

Mindmap hitte, ontwikkeld door de Hogeschool van Amsterdam in samenwerking met TNO.

Bestuurlijke urgentie ontbreekt

Anneloes Voorberg van de gemeente IJsselstein is bezig met het opstellen van een integrale visie voor de openbare ruimte. Hittestress valt hier ook onder. Zij mist de bestuurlijke urgentie voor dit onderwerp, waardoor het binnen de organisatie nog niet veel aandacht krijgt. Hittestress-gevolgen en maatregelen om die te beperken, moeten tastbaarder gemaakt worden met concrete voorbeelden, vindt zij. Het gebrek aan capaciteit en budget is er vaak de oorzaak van dat hittestress niet wordt meegenomen in beleid en uitvoeringsplannen. Evelien van Assenbergh van de gemeente Soest zegt dat het lastig is om te kunnen aangeven hoe belangrijk hittestress voor haar gemeente is, “vooral in coronatijd”.

Informatie beschikbaar maken

Liesbeth van Holten (provincie Utrecht) zegt dat op provinciaal niveau de urgentie voor hittestress duidelijk is. “In de omgevingsvisie krijgt klimaatadaptatie veel aandacht, het is een overkoepelend thema.” Wel constateert zij dat het thema hittestress niet in ieder gebied even scherp op het netvlies staat. “De provincie kan informatie verzamelen over de aanpak van hittestress en laten zien welke maatregelen werken.” Deze informatie moet makkelijk beschikbaar zijn, vinden de aanwezigen.

Tips en aandachtspunten

- Bestuurlijke draagvlak is noodzakelijk om het thema hittestress meer aandacht te geven en om te zetten naar de praktijk, maar bestuurlijke urgentie wordt nog gemist
- Bestuurlijke richtlijnen kunnen helpen om hittestress tastbaarder te maken
- Er is behoefte aan de vertaling naar concrete maatregelen waarmee men aan de slag kan gaan
- Het onderwerp klimaatadaptatie (hittestress) moet tastbaarder gemaakt worden
- Het stapelen van ambities maakt het lastig om klimaatadaptatie een plek te geven binnen een organisatie
- De informatie over hittestress en hoe je een eigen hitteplan kunt opstellen, moet makkelijk te vinden zijn
- Anneloes Voorberg: “Het uitvoeren van klimaatadaptatieve oplossingen heeft capaciteit en budget nodig. Hoe zorg je daarvoor dat deze plannen ook uitgevoerd worden?”
- Klimaatadaptatie (hittestress) moet vanaf het bestuur, management tot de uitvoering meegenomen worden

NOG VEEL ONDERZOEK NODIG

In gebouwen kan het erg warm worden, soms wel 50 graden Celsius. Wie is verantwoordelijk voor het nemen van maatregelen tegen hittestress? De bewoner, de woningcorporatie? Wie draait op voor de kosten? Welke maatregelen werken het best? Er is nog veel onderzoek nodig, constateren de deelnemers aan de sessie.

Femke Maartens van woningcorporatie Portaal zegt dat de corporatie bezig is met duurzaamheid in de bredere zin van het woord. Maar geld blijft een lastig onderwerp, geeft ze toe. “We proberen klimaatadaptatie mee te nemen tijdens het ontwerpproces van nieuwe woningen.” Bij het aanleggen van een tuin wordt bijvoorbeeld niet gekozen voor een tegelpad met zand, maar voor een tegelpad met tuinaarde. “Vooral nieuwbouw en de renovatie van woningen geeft mogelijkheden om klimaatadaptatie mee te nemen.”

Foto uit beeldbank provincie Utrecht.

Veel vragen

Marlou Boerbooms van de Groene Huisvesters zegt dat veel corporaties nog in de onderzoeksfase zitten. Ze hebben veel vragen, zoals: welke temperatuur is nog acceptabel in een woning? Er zijn in de zomer meerdere klachten geweest van huurders. Er was zelfs een situatie waarbij het in de hal van flatgebouw 50 graden geworden was. De betreffende corporatie heeft toen als noodoplossing airco's geplaatst. Bart Dopper van woningcorporatie Mitros geeft toe: “We zijn inderdaad nog erg aan het zoeken. Ook naar oplossingen voor de bestaande woningvoorraad.” Volgens Wietse Visser van de provincie Utrecht vinden woningcorporaties ook andere dingen belangrijk: de betaalbaarheid van woningen, de energietransitie en sociale cohesie in de buurt. “Klimaatadaptatie komt daar nog bovenop.”

Zonwering heel belangrijk

Lisette Klok van de Hogeschool van Amsterdam zegt dat zonwering echt heel belangrijk is voor het bestrijden van hittestress. Voor de woningcorporaties brengt dat echter meer kosten met zich mee. Het zorgt ook voor meer werk aan onderhoud, daarom zijn corporaties niet enthousiast. Wel proberen ze onderling af te stemmen en niet onmiddellijk afwijzend te reageren

als een huurder zonwering aanvraagt, maar te kijken naar de mogelijkheden. Ton de Nijs van het RIVM vraagt zich af hoe het gaat bij hoogbouw, omdat het plaatsen van zonwering daar erg prijzig is. Volgens Femke Maartens wordt zonwering bij nieuwbouw vaak al in het ontwerp meegenomen. Andere deelnemers benoemen dat dit vaak wel wordt doorberekend aan de huurders.

Tips en aandachtspunten

- Zoek nieuwe partners, zoals het Rode Kruis en de GGD
- Verleid partners tot een gesprek door het woord 'klimaatadaptatie' te vervangen door 'vergroening' of 'hittestress'
- Betrek de directe omgeving van een gebouw bij de maatregelen; een boom is ook een vorm van zonwering
- Denk ook aan biodiversiteit!
- Ondersteun elkaar door kennis uit te wisselen
- Een coach kan praten met bewoners en de mogelijkheden bespreken om maatregelen te nemen tegen hittestress, zoals schaduw creëren in de tuin
- Maak gebruik van de eenzaamheids- en hittekaarten

“Zonwering is echt heel belangrijk”

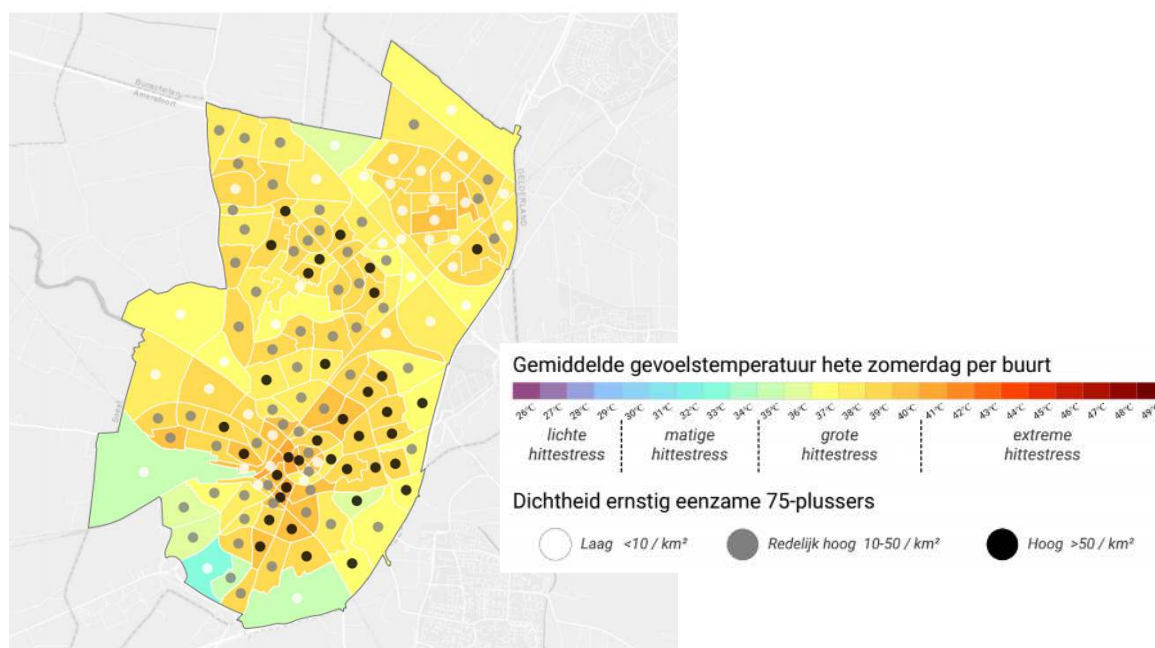
Lisette Klok - Hogeschool van Amsterdam

“Laten we elkaar ondersteunen door kennis uit te wisselen”

Marlou Boerbooms – Groene Huisvesters

“MOEILIK OM DE PARTIJEN AAN ELKAAR TE VERBINDEN”

Slechts acht deelnemers kiezen voor de deelsessie over hitte en gezondheid. Een beleidsmedewerker van de gemeente Nieuwegein geeft tijdens het gesprek aan dat de samenwerking tussen de diverse domeinen een knelpunt is. “Er is een gebrek aan mankracht,” constateert hij. Toch is er ook goed nieuws: de bewustwording over hitte en gezondheid neemt toe.

Hitte- en eenzaamheidskaart Amersfoort.

Laurens van Miltenburg vertelt dat zijn gemeente - Nieuwegein - volgend jaar een hitteplan gaat opstellen. “Maar daar heb ik wel draagvlak bij nodig. Het is moeilijk om collega’s uit het sociale domein bij dit onderwerp te betrekken. Ze hebben een gebrek aan mankracht; klimaatadaptatie is geen prioriteit.” Annette Postma van het netwerk Alles is Gezondheid vraagt wat hij nodig heeft. “Ik wil weten wie ik in de wijk kan aanspreken, welke scholen mee zouden willen doen. Een klein netwerk in de buurt zou al heel fijn zijn.” Gespreksleider Madeleen Helmer suggereert een aansluiting met ouderenorganisatie ANBO, of een lokale coalitie ‘eentegeneenzaamheid’.

Groen als bruggetje

Annette Postma vertelt dat Alles is Gezondheid zo’n 3000 partners heeft in het gezondheidsdomein. “Wij proberen een link te leggen met het ruimtelijk domein, want wij zien dat gemeenten daarmee worstelen. De professionals uit die twee domeinen spreken elkaars taal niet.” Volgens haar is ‘groen’ een bruggetje tussen de twee werelden. “Dat is zowel een oplossing voor hittestress als voor ruimtegebruik, bijvoorbeeld door jeugd.” Maaïke van Zijverden van de GGD regio Utrecht zegt dat zij goede banden heeft met het sociale domein in diverse gemeenten. Maar, voegt ze eraan toe: “We hebben te maken met 26 gemeenten, het is moeilijk om ze individueel te helpen, maar in clusters kan het wel.”

Hitte bij evenementen

Frank van Wijk zegt dat de Veiligheidsregio Utrecht al jaren aandacht besteedt aan hitte tijdens evenementen. “Maar organisatoren vinden het niet altijd interessant. Professionals snappen het allemaal, maar tachtig procent van de evenementen wordt georganiseerd door vrijwilligers. Die kijken je meewarig aan als je begint over de aanwezigheid van drinkwater bijvoorbeeld. Daarom zijn we nu ook in gesprek met eigenaren van evenemententerreinen om na te denken over wat er nodig is bij hitte. Denk aan een stroom- en wateraansluiting.” Volgens Van Wijk komt veel literatuur over hitte bij evenementen uit de Verenigde Staten, waar met andere maten wordt gemeten. “Als wij hier zeggen dat je geen evenement mag organiseren als het boven de 21 graden Celsius is, krijg je problemen.”

Meer betrokkenheid

Werner Hagens van het RIVM merkt dat de bewustwording voor gezondheidsrisico's bij hitte aan het toenemen is. “Steeds meer partijen zijn erbij betrokken”. Hij is blij met het initiatief van de provincie Utrecht voor deze speciale bijeenkomst over hittestress. Het landelijk hitteplan bestaat inmiddels dertien jaar en Hagens weet dat veel gemeenten werken aan een lokaal hitteplan. “Maar het is wel belangrijk dat de structuur in een gemeente er klaar voor is”, waarschuwt hij.

“Organisatoren van evenementen vinden hitte en gezondheid niet altijd interessant” **Frank van Wijk - Veiligheidsregio Utrecht**

“Een klein netwerk in de buurt zou al heel fijn zijn”
Laurens van Miltenburg - gemeente Nieuwegein

ACHTERGRONDINFORMATIE

Klik op de titels voor meer informatie

- Programma Klimaatadaptatie provincie Utrecht
- Tips van het RIVM: wat te doen bij hitte?
- Tool over gezondheid en klimaatverandering
- NAS- adaptatietool over algemene klimaateffecten en klimaatgevolgen
- Klimaatportaal Provincie Utrecht
- Informatie en praktijkvoorbeelden over hittebestendige stad
- Website Het Groene Loket. Inwoners inspireren en adviseren bij het vergroenen, verkoelen en regenbestendig maken van hun leefomgeving
- Informatie over gevelbeplanting
- Kennisportaal Ruimtelijke Adaptatie
- Effect van groene gevels
- Voorbeelden van klimaatadaptieve maatregelen
- Informatie over de koelmaatregelen in een buurt
- Effectieve maatregelen en ontwerprichtlijnen voor gemeenten tegen hittestress
- Challenge NK Tegelwippen
- Urban ClimAd-app for download
- Boek over ontwerpingsrepen en stadsklimaatadaptatie
- Nationale analysekaart hittestress
- Klimaateffectatlas Vallei en Veluwe
- Handreiking lokaal hitteplan
- Mini-enquête Hittestress bij corporaties
- Corporaties en hittestress
- Een tegen eenzaamheid
- Hitte en eenzaamheidskaarten
- Alles is gezondheid: Groen en gezondheid

COLOFON

Uitgave: Provincie Utrecht, Team Klimaatadaptatie

Eindredactie en vormgeving: Helder en Duidelijk

Datum: 16 december 2020

Contact: klimaatadaptatie@provincie-utrecht.nl

Provincie Utrecht
Postbus 80300, 3508 TH Utrecht
T 030 25 89 111

